

Aan de Voorzitter van de
Adviesraad Internationale Vraagstukken
Postbus 20061
Den Haag

**Directie Noord Afrika en
Midden-Oosten**

Bezuidenhoutseweg 67
2594 AC Den Haag
Postbus 20061
Nederland
www.minbuza.nl

Contactpersoon

Anne-Sietske Brinks
T +3170348 5423
F +3170348
as.brinks@minbuza.nl

Datum 24 juni 2011
Betreft Regeringsreactie op uw advies over de Arabische regio

Onze Referentie
DAM-525/11

Zeer geachte heer Korthals Altes,

Het kabinet heeft met waardering kennis genomen van het advies van de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV) 'Hervormingen in de Arabische regio, kansen voor democratie en rechtsstaat?'. Het kabinet is de AIV bijzonder erkentelijk dat het advies in minder dan zes weken kon worden uitgebracht.

Zoals eerder in een brief aan de Tweede Kamer is gesteld (Kamerstuk 32 623 nr. 16), herbergt de Arabische regio grote strategische belangen voor Nederland en de Europese Unie (EU). Om deze redenen heeft Nederland – bilateraal en binnen de EU - zijn verantwoordelijkheid genomen bij de ondersteuning van het transitieproces. Tegen deze achtergrond biedt het advies van de AIV een waardevolle analyse van het beleid dat Nederland en de internationale gemeenschap, inclusief de EU, inzake de Arabische regio voorstaan. Het advies vormt een nuttige inbreng voor verdere discussie, zowel nationaal als internationaal.

Algemeen

Het kabinet ziet het advies in grote lijnen als ondersteuning van het Nederlandse beleid en als een aanmoediging voor de ingezette lijn. Het kabinet deelt uw mening dat de ontwikkelingen in de Arabische regio belangrijke en nieuwe kansen bieden voor democratisering in deze landen. Eén van de belangrijkste conclusies van uw advies is dat Nederland en de EU reeds beschikken over passende beleidsinstrumenten ter versterking van het maatschappelijk middenveld, maar dat de EU in het recente verleden verzuimd heeft de instrumenten uit het Europees Nabuurschapsbeleid (ENB) op de juiste wijze toe te passen.

In deze regeringsreactie staat het kabinet stil bij de meest in het oog springende aanbevelingen en conclusies uit uw rapport. Het kabinet heeft het parlement geïnformeerd over de verdere invulling van de Nederlandse inzet in de Arabische wereld. In die brief wordt tevens gereageerd op een aantal punten waar de regeringsreactie niet op in gaat. Een afschrift van deze brief treft u als bijlage aan en geldt mede als antwoord op - en uitwerking van - uw advies.

Bilateraal beleid

Het kabinet steunt de conclusie van de AIV dat Nederland beschikt over een breed en toereikend palet van instrumenten om het transitieproces te ondersteunen. Programma's als het Mensenrechtenfonds, het Fonds Ontwikkeling Pluriformiteit en Participatie in islamitische landen, maar ook het Stabiliteitsfonds, het Wederopbouwfonds en het Emancipatiefonds hebben hun meerwaarde ruim bewezen. De AIV ondersteunt het besluit van het kabinet om een nieuwe faciliteit voor de ondersteuning van het transitieproces naar analogie van het MATRA-programma in het leven te roepen (Kamerbrief van 25 maart jl.). Het kabinet heeft uit oogpunt van efficiëntie en doeltreffendheid inmiddels besloten geen nieuwe faciliteit *naar analogie* van MATRA open te stellen, maar MATRA *zelf*. Daar waar de AIV de parallel trekt met Midden-en Oost-Europa hecht het kabinet eraan te onderstrepen dat in geval van de Arabische regio geen sprake is van een toetredingsperspectief.

Het kabinet is het niet met de AIV eens dat financiering van onafhankelijke NGO's die al langer banden onderhouden met Nederlandse NGO's de voorkeur verdient. Uiteraard zullen bestaande netwerken een rol spelen maar dient ook juist ruimte te worden gecreëerd voor nieuwe 'drivers of change'. Kenmerkend voor de opstanden zijn de moed en mobilisatie van groepen die tot voor kort niet actief waren of konden zijn, zoals vrouwen en jongeren. Een inclusief hervormingstraject betekent soms afstand doen van oude structuren en deels op zoek gaan naar nieuw opgestane gesprekspartners.

Het democratisch deficit, politieke repressie, uitsluiting van grote delen van de samenleving en ernstige mensenrechtenschendingen liggen (deels) ten grondslag aan de opstanden. Het kabinet verwelkomt dan ook de aanbeveling de inzet vooral te richten op de ondersteuning van het maatschappelijk middenveld, politieke partijen en vakbonden. Hier moet echter niet voorbij worden gegaan aan de mogelijkheid om ook op bilateraal niveau de sociaaleconomische omstandigheden – de tweede reden van de opstanden – te adresseren. Het Nederlandse bedrijfsleven instrumentarium leent zich hier goed voor omdat het gericht is op creëren van werkgelegenheid. Daarnaast biedt het kansen voor het bedrijfsleven omdat er in de regio vraag is naar specifieke Nederlandse expertise.

De AIV doet tevens een aantal aanbevelingen dat betrekking heeft op de expertise en analysecapaciteit op het ministerie van Buitenlandse Zaken en op de ambassades. Het kabinet is van mening dat in principe voldoende analysecapaciteit voorhanden is om het kabinet goed te kunnen adviseren over beleidskeuzes en om goed uitvoering te kunnen geven aan het regeringsbeleid. Wel zal het ministerie nagaan op welke wijze kennis en expertise met betrekking tot de Arabische wereld nog efficiënter kan worden georganiseerd en meerjarig kan worden behouden. Wat het postennet betreft zullen eventuele lacunes door middel van herprioritering en stroomlijning worden opgevuld. Bij de discussies over herziening van het postennet zal met de ontwikkelingen in de regio worden rekening gehouden.

Het kabinet maakt graag gebruik van de expertise en analysecapaciteit bij Nederlandse NGO's en er zijn goede banden met het MENA platform dat is opgezet door diverse NGO's actief in de Arabische regio. Er vindt een rechtstreekse dialoog plaats met experts en activisten uit de Arabische regio, naast de contacten die de ambassades ter plekke vaak al vele jaren hebben. Er is een hoogambtelijke

interdepartementale werkgroep ingesteld die tracht de ontwikkelingen in de regio te analyseren, de gevolgen voor Nederland in kaart brengt en de Nederlandse reactie hierop formuleert.

In het AIV-advies wordt gesteld dat de Nederlandse regering zich niet moet laten gijzelen door de angst dat radicale islamitische groeperingen een greep naar de macht doen. Het kabinet merkt dienaangaande op dat het zich bij de beleidsvorming laat leiden door de realiteit, niet door emoties. Het kabinet heeft oog voor de kansen die de ontwikkelingen in de Arabische regio met zich brengen. Maar het is uiteraard ook uiterst behoedzaam ten aanzien van de mogelijke risico's die samenhangen met de aanwezigheid van radicale islamitische groeperingen in de nieuwe politieke context in de betreffende landen. Het kabinet zal dan ook de ontwikkelingen in dat perspectief met bijzondere aandacht blijven volgen. Het kabinet zal politieke partijen die deelnemen aan het politieke proces in de Arabische regio beoordelen op de mate waarin zij voldoen aan democratische en rechtsstatelijke beginselen, conform het beginsel van conditionaliteit.

Landenkeuze

De AIV heeft ervoor gekozen het advies vooral te focussen op Tunesië, Egypte en Marokko. Daar constateert de AIV een 'window of opportunity' voor fundamentele verbeteringen in de levensomstandigheden van de bevolking die zich snel weer kan sluiten. Het kabinet onderkent dat deze drie landen - ten opzichte van een groot deel van de rest van de regio - belangrijke, zij het niet onomkeerbare stappen hebben gezet op weg naar democratische hervormingen en een rechtsstaat. Het argument van de AIV van de aanwezigheid van de Marokkaanse gemeenschap in Nederland deelt het kabinet niet. Het houdt immers geen rekening met het uitgangspunt van vraaggestuurdheid.

Het is van belang om focus aan te brengen in de inzet en versnippering zo veel mogelijk tegen te gaan. Tegelijk wil het kabinet op voorhand geen landen uitsluiten. De AIV constateert terecht dat juist in die landen waar een transitie veel moeilijker te bewerkstelligen is, steun aan het hervormingsproces juist hard nodig is. Om deze reden heeft het kabinet besloten het instrumentarium in principe open te stellen voor alle landen in de regio. De bilaterale steun zal zich in eerste instantie vooral richten op Egypte en Tunesië (zie ook brief aan de Tweede Kamer van 24 juni). Tenslotte doet de AIV ook een aantal aanbevelingen ten aanzien van Libië. De Nederlandse inzet dienaangaande is verwoord in verschillende brieven aan de Tweede Kamer.

EU-beleid

De AIV stelt terecht dat de EU in het verleden niet altijd de instrumenten uit het ENB op een juiste wijze heeft toegepast. De hulp van de EU werd lang niet altijd conditioneel gesteld aan vorderingen op het gebied van mensenrechten, rechtsstaat en democratie. Het kabinet deelt deze kritiek en heeft daarom - en met succes - gepleit voor herijking van het Nabuurschapsbeleid met een sterke focus op intelligente conditionaliteit en verbeterde markttoegang. Ook pleit het kabinet voor flexibele inzet van andere EU-instrumenten, zoals het 'Instrument for Stability'. De AIV stelt dat ruime invulling moet worden gegeven aan de mobiliteitspartnerschappen. Nederland is bereid welwillend te kijken naar de mogelijkheden voor de uitwisseling van groepen als studenten, vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties, academici en zakenlieden, maar handhaaft het overige restrictieve beleid terzake. De instroom van kansarmen die naar de Unie afreizen, moet worden tegengegaan.

Het kabinet zal er op wijzen dat eventuele beleidsintensivering voor de zuidelijke burens budgetneutraal moeten worden geaccommodeerd binnen de middelen die de EU beschikbaar heeft voor extern beleid.

De kritiek over de trage reactie van de EU deelt het kabinet slechts ten dele. Vanaf het begin domineren de ontwikkelingen in de regio de Europese agenda's. De humanitaire respons van de EU was snel en adequaat, terwijl de aard en schaal van de meer structurele problemen nopen tot deugdelijke en geïntegreerde strategie. De AIV wijst terecht op de noodzaak van internationale coördinatie, een van de uitgangspunten van het Nederlandse beleid: multilateraal waar mogelijk, bilateraal waar nodig.

De Europese Commissie en de Hoge Vertegenwoordiger hebben op 25 mei jl. de mededeling 'A new response to a changing Neighbourhood' gepresenteerd. De kabinetsappreciatie hierop is de Tweede Kamer op 15 juni jl. aangeboden.

Internationale organisaties

De AIV stelt dat bij de beoordeling van de landen die hervormingen doorvoeren, niet alleen financiële criteria benadrukt moeten worden maar ook de politieke context in acht moet worden genomen. Het kabinet onderschrijft deze aanbeveling in zoverre dat deze in lijn is met de bepleite intelligente conditionaliteit: landen die daadwerkelijk democratische en rechtsstatelijke hervormingen doorvoeren moeten kunnen rekenen op ondersteuning van de IFI's opdat hun inspanningen niet stranden op financiële tekorten, hetgeen niet afdoet aan de gebruikelijke economische en financiële conditionaliteiten die door internationale instellingen worden gehanteerd.

De Minister van Buitenlandse Zaken,

De Staatssecretaris van Buitenlandse
Zaken,

Dr. U. Rosenthal

Dr. B. Knapen